

УДК 37.01:005.35:378

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.19>

АКСІОЛОГІЧНІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ ПАРАДИГМИ

Максим Педченко

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
Інститут філософії та освітньої політики, кафедра соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0001-0914-3855>*

У статті досліджуються аксіологічні та етичні аспекти цифровізації освіти в контексті глобальної мережевої парадигми. Автор аналізує, як сучасні цифрові технології впливають на ціннісні орієнтири в системі освіти, та виявляє потенційні ризики й переваги їх впровадження. Основна увага приділяється викликам, що виникають у зв'язку з використанням алгоритмів та цифрових платформ, та можливим наслідкам для етики й соціальної справедливості. Стаття розкриває, як цифровізація змінює освітнє середовище, зокрема підкреслюється зміщення акценту на інструментальні цінності, такі як ефективність і швидкість, і водночас розглядається, як це впливає на фундаментальні освітні принципи, включно з гуманізмом та критичним мисленням. Порушується питання, як інтегрувати глобальні стандарти освіти в локальні контексти, щоб зберегти культурну специфіку та цінності. Особлива увага приділяється етичним аспектам цифровізації освіти, зокрема використанню алгоритмів та штучного інтелекту. Автор аналізує ризики, пов'язані з непрозорістю алгоритмів і збиранням даних, а також необхідність створення адаптивних етичних стандартів. Розглядаються підходи, що забезпечують баланс між технологічними інноваціями та етичними нормами в навчанні. Етичні дилеми, пов'язані з використанням алгоритмів та штучного інтелекту в освітніх процесах, вимагають критичного осмислення. Постмодерністський підхід закликає нас не шукати остаточних відповідей, а радше, ставити під сумнів усталені припущення та досліджувати множинність можливих інтерпретацій. Саме тому аналіз аксіологічних та етичних аспектів цифровізації освіти в контексті глобальної мережевої парадигми стає не лише академічним завданням, але й необхідністю для розуміння нашого місця у світі, що постійно змінюється. Також у статті досліджується вплив гейміфікації на освітні процеси та ризики деградації навчання через надмірне використання гаджетів. Автор наголошує на необхідності збереження балансу між інтерактивними методами навчання та традиційними формами, які сприяють глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку соціальних навичок.

Ключові слова: мережеве суспільство, цифровізація освіти, аксіологія, етика, алгоритми, глобалізація, гейміфікація, соціальна справедливість.

Вступ. Мережеві структури, що формують нову реальність, розмивають традиційні межі між знанням та інформацією, між вчителем та учнем, між реальним та віртуальним. У цьому контексті аксіологічні та етичні питання набувають особливої гостроти, адже вони визначають напрям розвитку освітніх практик у цифрову епоху. Постмодерністська перспектива пропонує нам поглянути на освіту як на текст, що постійно переписується під впливом технологічних інновацій та соціальних трансформацій. У цьому тексті немає єдиної істини чи універсальної методології – натомість існує множинність наративів, кожен з яких відображає певний аспект реальності. Цифровізація освіти стає своєрідною деконструкцією традиційних освітніх парадигм, відкриваючи простір для нових форм навчання та взаємодії.

У цьому процесі виникає питання про те, які цінності ми транслюємо через цифрові платформи. Чи не стає освіта товаром у глобальному інформаційному ринку, втрачаючи свою гуманістичну сутність?

У сучасну епоху інформаційної революції, коли мережеві технології та цифрові інновації трансформують всі аспекти суспільного життя, освіта виявляється одним з найпотужніших інструментів для формування світогляду та соціальної свідомості. Однак ці процеси супроводжуються глибокими аксіологічними та етичними викликами. З одного боку, цифровізація освіти обіцяє безпрецедентні можливості для доступу до знань, індивідуалізації навчального процесу та розширення освітніх кордонів. З іншого боку, вона ставить під сумнів фундаментальні цінності, на яких ґрунтується гуманістичний підхід до освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми свідчить про зростаючий інтерес до вивчення впливу цифровізації на освітні процеси та суспільні цінності. Одним з найвпливовіших теоретиків мережевого суспільства є Мануель Кастельс, який у своїй праці розглядає Інтернет як феномен, що радикально змінює не лише спосіб комунікації, але й структуру суспільних відносин [1]. Його ідеї мають безпосередній зв'язок з аксіологічними питаннями освіти в контексті глобалізації, адже цифрові мережі стають новою платформою для формування освітнього ландшафту.

У сучасному світі, де освіта стає невід'ємною частиною інноваційного розвитку суспільства, цифровізація відіграє ключову роль у цьому процесі. Кремень, Луговий і Саух у своїх дослідженнях підкреслюють, що освіта та наука є основою інноваційного людського розвитку, де впровадження нових технологій може значно підвищити ефективність навчальних процесів і сприяти розвитку критичного мислення та інтелектуальної мобільності [4, с. 3]. Однак ця перспектива також вимагає ретельного аналізу етичних та аксіологічних наслідків, адже інноваційні підходи мають бути збалансованими зі збереженням гуманістичних і культурних цінностей. Цифрове середовище повинно не тільки підтримувати розвиток технологічних навичок, але й сприяти формуванню моральних і соціально значущих орієнтирів, що робить освіту повноцінним фундаментом інноваційного розвитку, підкріпленням етикою та відповідальністю.

У контексті сучасної освіти «мережеве суспільство – багатовимірна соціальна структура, у якій різного роду мережі виробляють власну логіку формування цінності. Дефініція поняття цінності залежить від специфіки мережі та її програми» [5, с. 138]. Це означає, що освітні практики, вплетені у цифрове середовище, формуються відповідно до специфічної логіки цифрових мереж, які, в свою чергу, впливають на ціннісні орієнтири учасників освітнього процесу.

Також варто підкреслити, що «мережеве суспільство – це соціальна структура, що ґрунтується на мережах, приведених у дію інформаційними та комунікаційними технологіями, в основі яких лежать мікроелектроніка та комп'ютерні мережі, які генерують, обробляють та розповсюджують інформацію на підставі знань, акумульованих у вузлах мереж» [5, с. 139]. У цьому контексті цифровізація освіти інтегрує новітні технології у свої структури, що дає змогу швидше адаптувати освітні системи до нових викликів, але також вимагає створення нових етичних стандартів і адаптації освітніх практик.

Процес культурної трансформації в освіті можна розглядати через призму розгляду подвійної динаміки: «Процес культурної трансформації відбувається у двох біполярних площинах: протистояння між глобалізацією та ідентифікацією й розходження між індивідуалізмом та комуналізмом. На нашу думку, цінності, як і соціальні інституції, у мережевому суспільстві релокалізовані у реальну віртуальність, продукт нової комунікаційної системи, організованої навколо електронної інтеграції всіх засобів комунікації» [5, с. 139].

Це підкреслює, що освіта має адаптуватися до нових соціальних умов, де глобальні та локальні цінності, індивідуальні та колективні орієнтири перебувають у постійному діалозі та змінюються під впливом технологій.

Дослідження О. Кивлюк підкреслює, що глобалізація та інформатизація освіти відкривають нові можливості для трансформації навчального процесу, але водночас породжують питання про збереження ідентичності та етичних норм у цьому процесі [2]. Аксіологічний підхід, який детально аналізує Кравченко, показує, що інформаційно-мережева парадигма несе ризики підміни традиційних цінностей новими, часто комерційно мотивованими [3; 4].

Кузнецов і Пустовіт досліджують багатовимірну архітектоніку ціннісної парадигми, що сформувалася під впливом мережевих технологій, і зазначають, що існує потреба в подальшому дослідженні впливу цифровізації на освітню етику [5]. Суперечливість впливу інтернет-технологій на процеси культуротворення, яку досліджує Найдьонов, вказує на те, що нові технології, незважаючи на свої переваги, можуть загрожувати автентичності культурного виховання та призводити до стандартизації мислення [6].

Незважаючи на значний науковий інтерес до аксіологічних і етичних питань цифровізації, залишаються невирішеними такі аспекти, як розроблення інтегрованих підходів до етики цифрового навчання та балансування між інноваціями й фундаментальними освітніми цінностями.

Мета статті полягає у всебічному аналізі аксіологічних та етичних аспектів цифровізації освіти в контексті глобальної мережевої парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифровізація та глобальна мережа докорінно змінили спосіб взаємодії людей зі знанням та інформацією, а також процес формування цінностей у сучасному суспільстві. Освіта, як основа суспільного розвитку, стає ключовою сферою, де ці зміни проявляються найяскравіше. Однією з найважливіших трансформацій є зміна аксіологічних основ, на яких базується освітній процес. За Мануелем Кастельсом, інформаційне суспільство формує нові структури комунікації та взаємодії, що впливають на ціннісні орієнтири [1, с. 5]. Це стає основою для переосмислення ролі освіти в умовах цифрового середовища, де знання та інформація поширюються з неймовірною швидкістю.

У цьому контексті постає питання про те, які цінності домінують у сучасній цифровій освіті та як вони співвідносяться з традиційними освітніми принципами. Кивлюк зазначає, що процес глобалізації та інформатизації сприяє зміні парадигм освіти, де цінності адаптивності, швидкої комунікації та цифрової грамотності виходять на перший план [2, с. 195]. Ці нові аксіологічні установки, хоч і відповідають потребам сучасного суспільства, часто викликають суперечності через потенційну втрату таких фундаментальних принципів, як гуманізм та критичне мислення.

Особливу увагу слід приділити тому, як цифровізація змінює освітнє середовище з точки зору етики та відповідальності. Дослідження Кравченка акцентує увагу на тому, що інформаційно-мережева парадигма вносить нові підходи до передачі знань, але водночас створює загрозу стандартизації ціннісного досвіду [3, с. 55]. Це питання є особливо актуальним у світі, де платформи онлайн-освіти стають основними каналами отримання знань і впливають на формування світогляду нових поколінь.

Цифровізація освіти, незважаючи на її численні переваги, породжує складні етичні питання, пов'язані з використанням технологій у навчальному процесі. Одним з ключових аспектів цієї проблеми є вплив алгоритмів та цифрових платформ на освітній процес і його учасників. Дослідження Аллена, Воллаха та Сміта підкреслює важливість створення етич-

них стандартів для технологій, що використовуються у сфері освіти, акцентуючи увагу на тому, що використання алгоритмів може мати непередбачувані наслідки для етичних норм у суспільстві [10, с. 14].

Водночас інші дослідники, такі як Манзешке та Брінк, вказують на необхідність інтеграції етики цифровізації у практичну діяльність, зокрема в освітній сфері. Вони наголошують на тому, що цифровізація змінює не лише технічний аспект освіти, але й суспільні взаємодії та культурні практики [13, с. 910]. Ці зміни породжують етичні дилеми, пов'язані з прозорістю, відповідальністю та контролем над даними. Наприклад, використання онлайн-платформ для навчання часто включає збір та обробку особистих даних, що може призводити до порушень приватності.

Цікаво порівняти ці дослідження з працями Капурро, який бачить цифровізацію як виклик не тільки технологічний, але й глибоко етичний, наголошуючи на тому, що відсутність відповідних етичних рамок може загрожувати суспільній довірі до освіти [11, с. 280]. Це підтверджується і роботами Наббоси та Каара, які підкреслюють, що етичні питання, пов'язані з цифровізацією, повинні вирішуватись на різних рівнях: від технічного до політичного [14, с. 120].

З іншого боку, Рояккерс і колеги вказують на те, що інтеграція етичних норм у цифрову сферу стикається з труднощами через швидкі зміни технологій та їхній вплив на суспільство. Вони зазначають, що необхідна постійна адаптація етичних стандартів для забезпечення їхньої актуальності [15, с. 130]. Цей підхід резонує з тезами Сетри та Денаєра, які пропонують індивідуальний підхід до кожної технології, зважаючи на її специфіку та потенційні етичні наслідки [16, с. 96].

Аксіологічні зміни, які відбуваються в освіті під впливом цифрових технологій, стають предметом жвавих дискусій у науковій спільноті. Одними з провідних голосів у цьому контексті є Олексій Кузнецов та Наталія Пустовіт, які підкреслюють, що цифровізація не тільки змінює механізми передачі знань, але й впливає на самі цінності, закладені в освітньому процесі. Вони зазначають, що сучасна цифрова освіта може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування цінностей, залежно від підходів, які використовуються [5, с. 137].

Підлісний у своїх працях також розглядає проблему трансформації цінностей через призму аксіології, звертаючи увагу на те, що цифровізація освіти часто підтримує інструментальні цінності, такі як ефективність та швидкість доступу до інформації, але водночас може послаблювати увагу до гуманістичних ідеалів [8, с. 102]. Цей аспект викликає занепокоєння, адже традиційні цінності освіти – розуміння, емпатія, критичне мислення – можуть бути замінені прагматичними цілями.

У зв'язку з цією критикою дослідження Найдьонова про вплив інтернет-технологій на культуротворення додає нову перспективу, зазначаючи, що цифровізація часто призводить до стандартизації мислення та створення умов для спрощеного сприйняття складних концепцій [6, с. 98]. Це створює нові виклики для педагогів, які повинні адаптувати свої методи викладання, щоб забезпечити збереження й розвиток культурної різноманітності та глибини знань.

Порівнюючи ці ідеї, маємо звернути увагу на дослідження Паздерської та Марковця, які вивчають ефективність контенту у віртуальних спільнотах. Вони вказують на те, що цифровий контент має бути ретельно продуманим, щоб відповідати не лише освітнім цілям, але й культурно-етичним нормам [7, с. 72]. Ця думка перегукується з працями Кравченка, який акцентує увагу на необхідності аксіологічного підходу до цифрової освіти, що сприяє формуванню цінностей, здатних протистояти механічному засвоєнню інформації [3, с. 58].

Загалом усі ці дослідження вказують на необхідність більш глибокого розуміння соціально-філософських аспектів цифровізації освіти. Це включає критичне переосмислення використання алгоритмів та штучного інтелекту, збереження аксіологічних основ навчання та забезпечення відповідальної та етичної інтеграції нових технологій у систему освіти.

По-перше, у дискусії варто приділити увагу етичним стандартам використання технологій у навчальному процесі. Це включає роздуми про те, як освітні установи можуть розробляти та впроваджувати етичні рамки для використання цифрових платформ та алгоритмів. З огляду на дослідження Аллена, Воллаха та Сміта, а також Сетри та Денаєра, обговорення повинно стосуватися прозорості алгоритмів, їх відповідності освітнім цілям та забезпечення етичної відповідальності у їх застосуванні.

По-друге, варто зосередити увагу на аксіологічних зсувах у цифровій освіті. Цифровізація приносить із собою нові цінності, такі як ефективність і швидкість, які можуть витіснити традиційні освітні принципи, як-от розвиток критичного мислення та культурне багатство. Учасники дискусії можуть посилатися на ідеї Підлісного, а також Кузнецова і Пустовіта, щоб дослідити, як можна збалансувати інновації з гуманістичними основами освіти.

По-третє, необхідно обговорити питання соціальної справедливості та цифрового розриву. Цифровізація, хоча й відкриває нові можливості, проте часто сприяє збільшенню нерівності через нерівний доступ до технологій. Роздуми Кіци про важливість соціальної справедливості вказують на те, що потрібно вжити заходів для забезпечення рівного доступу до цифрових освітніх технологій та розроблення механізмів для його підтримки.

Нарешті, варто звернути увагу на інтеграцію етичних та аксіологічних принципів у освітню політику. Дослідження Рояккерса та його колег підкреслюють складність адаптації етичних стандартів до швидких технологічних змін, тому важливо обговорити практичні шляхи їхнього впровадження у навчальні заклади. Цей підхід доповнюється внеском Капурро, який вказує на цифровізацію як виклик, що потребує ретельного осмислення для збереження етичної стійкості освітніх процесів.

Висновки. Висновки з проведеного дослідження демонструють, що цифровізація освіти є складним та багатограним процесом, що має як позитивні, так і потенційно негативні наслідки. З одного боку, технології створюють нові можливості для доступу до знань, індивідуалізації навчання та розширення освітнього середовища. З іншого боку, вони супроводжуються аксіологічними зсувами та етичними викликами, що вимагають глибокого осмислення та адаптації освітніх підходів. Аксіологічний аналіз показав, що цифровізація часто підкреслює інструментальні цінності, такі як швидкість та ефективність, але може призводити до послаблення гуманістичних принципів, які лежать в основі освіти. Питання збереження критичного мислення та культурного багатства потребують особливої уваги з боку освітян і дослідників.

Етичні аспекти цифровізації освіти виявилися ще більш складними, особливо в контексті алгоритмізації та використання штучного інтелекту. Сучасні дослідження вказують на необхідність прозорості, відповідальності та інтеграції етичних стандартів у процеси розроблення та впровадження цифрових технологій у навчання. Це включає створення етичних рамок, що зможуть адаптуватися до швидких змін технологій, підтримуючи при цьому фундаментальні освітні цінності.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі включають розроблення інтегрованих підходів до управління цифровими освітніми платформами, а також створення нових моделей етичної поведінки в цифровому середовищі.

Список використаної літератури

1. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. Київ: Ваклер, 2007, 304 с.
2. Кивлюк О. Глобалізація та інформатизація освіти в предметному полі філософії освіти, *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 57. С. 192–200.
3. Кравченко Т. Аксіологічний аспект інформаційно-мережевої парадигми. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2014. № 1 (9). С. 53–63.
4. Кремень В., Луговий В., Саух П. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку. *Вісник НАПН України*. 2021. № 2 (2). С. 1–5.
5. Кузнецов А., Пустовіт Н. Детермінанти ціннісної парадигми мережевого суспільства М. Кастельса у контексті його багатовимірної архітекτονіки. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2014. Вип. 1. С. 135–139.
6. Найдьонов О. Суперечливість впливу інтернет-технологій на процеси культуротворення. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2017. № 12. С. 95–103.
7. Паздерська Р., Марковець О. Визначення контенту та стратегій підвищення його ефективності у віртуальних спільнотах. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2021. № 3. С. 69–77.
8. Підлісний М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення. Дніпро: Видавець Біла К., 2020. 164 с.
9. Філософія освіти: навчальний посібник / за наук. ред. В. Андрущенка та ін. 2-ге вид. Київ: вид-во НПУ імені МП. Драгоманова, 2021. 348 с.
10. Allen C., Wallach W., Smit I. Why machine ethics? *IEEE Intelligent System*. 2006. Vol. 21 (4). P. 12–17.
11. Capurro R. Digitization as an ethical challenge. *Ai & Society*. 2017. Vol. 32 (2). P. 277–283.
12. Kizza J. Migga Introduction to Social and Ethical Computing. *Ethical and Social Issues in the Information Age*. 2007. P. 1–18.
13. Manzeschke A., Brink A. Ethics of Digitalization in Industry. *Handbook Industry 4.0: Law, Technology, Society*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2022. P. 903–923.
14. Nabbosa V., Kaar C. Societal and ethical issues of digitalization. *Proceedings of the 2020 international conference on Big Data in Management*. 2020. P. 118–124.
15. Royakkers L., Timmer J., Kool L., Van Est R. Societal and ethical issues of digitization. *Ethics and Information Technology*. 2018. Vol. 20. P. 127–142.
16. Sætra H., Danaher J. To each technology its own ethics: The problem of ethical proliferation. *Philosophy & Technology*. 2022. Vol. 35 (4). P. 93. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s13347-022-00591-7.pdf>.
17. Tsamados A., Aggarwal N., Cows J. et al. The ethics of algorithms: key problems and solutions. *AI & Soc*. 2022. № 37. P. 215–230. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01154-8>.

AXIOLOGICAL AND ETHICAL ASPECTS OF DIGITALIZATION OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL NETWORK PARADIGM

Maksym Pedchenko

Drahomanov Ukrainian State University,

Institute of Philosophy and Educational Policy,

Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy

Pyrohova St., 9, 01601, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0001-0914-3855>

The article examines the axiological and ethical aspects of digitalization of education in the context of the global network paradigm. The author analyzes how modern digital technologies affect value orientations in the education system and identifies potential risks and benefits of their implementation. The main attention is paid to the challenges arising from the use of algorithms and digital platforms, and the possible consequences for ethics and social justice. The article reveals how digitalization is changing the educational environment, in particular, emphasizing the shift in emphasis to instrumental values, such as efficiency and speed, while at the same time considering how this affects fundamental educational principles, including humanism and critical thinking. The question is raised of how to integrate global educational standards into local contexts in order to preserve cultural specificity and values. Particular attention is paid to the ethical aspects of digitalization of education, in particular the use of algorithms and artificial intelligence. The author analyzes the risks associated with the opacity of algorithms and data collection, as well as the need to create adaptive ethical standards. Approaches are considered that ensure a balance between technological innovations and ethical norms in education. Ethical dilemmas associated with the use of algorithms and artificial intelligence in educational processes require critical reflection. The postmodernist approach calls us not to seek definitive answers, but rather to question established assumptions and explore the multiplicity of possible interpretations. That is why the analysis of axiological and ethical aspects of the digitalization of education in the context of the global network paradigm becomes not only an academic task, but also a necessity for understanding our place in the ever-changing world. The article also examines the impact of gamification on educational processes and the risks of degradation of learning due to excessive use of gadgets. The author emphasizes the need to maintain a balance between interactive teaching methods and traditional forms that contribute to deep learning of the material and the development of social skills.

Key words: network society, digitalization of education, axiology, ethics, algorithms, globalization, gamification, social justice.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.10.2025

Дата публікації: 23.12.2025